1.2. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

ПРАВОЧИНИ ІЗ ВАДАМИ ВОЛІ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ[1]

Заборовський В. В., Попович Р. В.

Реферат. В. В. Заборовський, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», і студентка юридичного факультету цього університету Р. В. Попович досліджують правову природу правочинів із вадами волі як різновиду недійсних правочинів. Складність теми автори пояснюють тим, що справжня воля особи є внутрішнім переконанням: щоб виявити її ваду, доводиться з'ясовувати мотиви й мету правочину, а поняття помилки, обману, тяжкої обставини та вкрай невигідних умов залишаються оцінними, без чітких критеріїв. Мета праці полягає в характеристиці видів таких правочинів, визначенні ознак названих понять і відмежуванні видів один від одного. Аналіз охоплює ст. 225, 229–231 і 233 Цивільного кодексу України, постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» та від 30.05.2008 № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», погляди В. І. Крата, І. В. Давидової, Є. О. Харитонова та інших цивілістів. Автори доходять висновку, що правочини з вадами волі є оспорюваними: недійсними їх визнає лише суд за позовом особи, яка їх вчинила, з винятками, встановленими ст. 225 ЦК України. Помилка (ст. 229) формується без стороннього впливу, має бути істотною й існувати в момент вчинення правочину; помилка щодо мотивів, незнання закону чи власна недбалість до неї не належать. Обман (ст. 230) є навмисним введенням в оману, активним або пасивним, як-от замовчування недоліків; приклад узято з рішення Кіцманського районного суду Чернівецької області у справі № 718/1850/13-ц, яким визнано недійсним договір дарування будинку, підписаний неграмотною позивачкою. Насильство (ст. 231) охоплює фізичний і психічний тиск, зокрема з боку третьої особи, а кабальний правочин (ст. 233) вчиняють добровільно, проте під впливом тяжкої обставини на вкрай невигідних умовах, між якими є причиновий зв'язок. Для судової експертизи праця цікава тим, що стан особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними, за позицією Пленуму перевіряють через судово-психіатричну експертизу, а встановлення обману, помилки чи психічного тиску потребує дослідження мотивів і волевиявлення, що зближує цю цивілістичну проблематику з предметом судово-психологічної експертизи.

Ключові слова: правочин, вади волі, недійсність правочину, оспорюваний правочин, помилка, обман, насильство, тяжка обставина, кабальний правочин, волевиявлення, Цивільний кодекс України, судово-психіатрична експертиза.

Transactions with Defects of Will: Basic Theoretical and Practical Aspects

Zaborovskyi V. V., Popovych R. V.

Abstract. Transactions concluded under a defect of will are hard to challenge because a person's genuine will is an inner state that can be inferred only from the motives and purpose of the deal, while the statutory notions of mistake, fraud, duress and grave circumstances remain evaluative. V. V. Zaborovskyi, Associate Professor of Civil Law at Uzhhorod National University, and law student R. V.

Popovych set out to clarify the legal nature of such transactions as voidable ones, to identify the features of each type and to draw the lines between them. The study analyses Articles 225, 229-231 and 233 of the Civil Code of Ukraine, Resolutions No. 9 of 6 November 2009 and No. 7 of 30 May 2008 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine, and the views of civil-law scholars. The authors conclude that transactions with defects of will are voidable: only a court may declare them invalid, as a rule upon the claim of the person who entered into them. Mistake arises without outside influence and must be material and present at the moment of the transaction; error as to motives, ignorance of the law or one's own negligence does not qualify. Fraud is deliberate deception, active or passive, as illustrated by a district court judgment annulling the gift of a house signed by an illiterate claimant. Duress covers physical and psychological pressure, including pressure by a third party, whereas an unconscionable transaction is concluded voluntarily but under grave circumstances and on extremely unfavourable terms causally linked to them. For forensic practice the paper matters because incapacity to understand or control one's actions is verified by forensic psychiatric examination, and proving deception, error or psychological pressure calls for analysis of motives and the formation of will.

Keywords: civil transaction, defects of will, voidable transaction, invalidity of transactions, mistake, fraud, duress, unconscionable transaction, Civil Code of Ukraine, forensic psychiatric examination.

Першоджерело: *Заборовський В. В., Попович Р. В. Правочини із вадами волі: основні теоретичні та практичні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 31, т. 2. С. 18–22.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 18.07.2018.*

References

1. Zaborovskyi V. V., Popovych R. V. Pravochyny iz vadamy voli: osnovni teoretychni ta praktychni aspekty [Transactions with Defects of Will: Basic Theoretical and Practical Aspects] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2019. Vol. 4, No. 2 (20). URL: https://expertize-journal.org.ua/psikholohichna-ekspertiza/901-zaborovskij-v-v-popovich-r-v-pravochini-iz-vadami-voli-osnovni-teoretichni-ta-praktichni-aspekti (onovlena versiia vid 02.06.2021). [in Ukrainian].

2. Zaborovskyi V. V., Popovych R. V. Pravochyny iz vadamy voli: osnovni teoretychni ta praktychni aspekty [Transactions with Defects of Will: Basic Theoretical and Practical Aspects]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo. 2015. Vyp. 31, t. 2. S. 18–22. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/4400 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].